

1. KAPITOLA: PROSTŘEDÍ (UKÁZKA)

Z nejtělejšího dětství si pamatuju toho hodně, abych mohl o něm vyprávět třeba i velmi dlouho. První roky života strávil jsem v Uherském Hradišti, kde jsem se narodil.

Otec, starý zlínský švec, protrhl tu tradičnost senořupů Zlíňáků, kteří se nechtěli hnout ani na krok do světa, a odstěhoval se ze svého rodiště do okresního města, kde bylo sídlo trhů a i jinak středisko kraje mnohem hospodářsky silnějšího, nežli byl kamenitý, pahorkatý kraj zlínský. Říkalof se o Zlíně, že je tu konec chleba a začátek kameňa. Tomáš Baťa k tomu dodával: A ten kameň ještě k tomu nestojí za nic, aby byla bída úplná.

V Hradišti ztratil otec svoji první ženu, jež byla vdovou po loupežně zavražděném zlínském ševci Bartošovi.

Co se pamatuju, tož pravda, moje paměť sahá nazpět nejvýše do roku 1902, kdy jsem jakožto čtyřletý otrhánek z Rybární, předměstí hradištského, obzíral celý svět, jakožto své království. Ten svět se tehdy prostíral od obzoru, jímž byla hora sv. Rocha na východě, k Mařaticům, až po hrad Buchlov, který ten svět hraničil na západě. Na sever byl omezen Zlínskýma horama, jak jsme jim říkali, odkudž vždycky chodily bouře jak na obloze, tak i v rodině. Na jihu nebylo konce viditelného. Tam to končilo někde u Kostelan, které sice byly na přetřesu při každé veliké vodě, ale které jsem v životě nikdy neviděl. Prý tam také nic není, kromě komárů a břehů Moravy.

Otec byl už tehdy dosti starý, abych si jej mohl dobře pamatovati. Pracoval pilně vždycky s několika tovaryši a k tomu dělal ještě celou řadu jiných výnosných podniků. Jedním z nejdůležitějších byla výroba sodovky, kterou po něm zdědil, vlastně až po mamince, nevlastní bratr Josef. Otec ale ještě ani se sodovkou nebyl spokojen. Obchodoval klobouky, cukrovinkami pro pouti, zejména pro nejslavnější pouť na sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě.

Co si mohu otce upamátovat, byl to zrovna patriarchální zjev. Krásné kudrnaté vlasy – jako Tomáš. Dlouhé vousy, jež měl vždycky krásně navoskované a upravené, dávaly mu vzhled přísného a tvrdého chlapa. Ve skutečnosti, i když přísný byl, tož byl ale dobrotisko a společenský, vtipný a veselý. Zrovna v kontrastu se zjevem, který spíše by byl seděl knihomolovi a samotáři – poustevníku.

Jako všichni řemeslníci v této době, kdy se razilo heslo, že „řemeslo má zlaté dno“, scházel se vedle pilné práce skorem denně s ostatními řemeslníky a obchodníky z Hradiště v hospodě.

V práci byl vytrvalý a přesný. Vstával mezi prvními i tehdy, když se třeba jenom chvíli před tím vrátil z hospody – jak se to někdy stalo. Nikdy jej den nezastihl v posteli, kromě dnů záchvatů záduchy, která jej soužila, ale to byly spíše jenom krátké hodiny, nežli dny.

S úporností zlínského ševce setrval při výrobě huněných vysokých holínek, ačkoliv původně odešel ze Zlína proto, aby v Hradišti vyráběl něco jiného nežli huněné válenky. Nepovedlo se mu to, jak chtěl, a když se vrátil nazpět ku své starodávné výrobě, už se jí nevzdal. Pravda, byl už tehdy, když si jej pamatuju, přes šedesát let.

Na stoličce seděl vlastně málo. Většinou stál u velkého stolu, kde byla houně, a přistřihoval a přikrajoval, aby nachystal pro tovaryše a učně práci. Pak ještě slepoval svršky a některé části šil na šlapacím stroji. Jenom když mu zbylo času u této práce, jež byla nejdůležitější a rozhodovala o výdělku nebo prodělku v podnikání, tož si sedl a pracoval s ostatními u pánku. To ale skorem vždycky začal tím:

„Ukaž Francku, jak jsi daleko? – A ty Josefe? – Tož víte co, chlapci? Každý si začněte znovu, abysme viděli, jak to máte kdo v hrsti. – Začneme všichni najednou a podíváme se, kdo je z nás největší hrtán (kdo nejvíc udělá, uhrdluje).“

Zpravidla otec vyhrával. – Nežli závody začaly, skorem vždycky vyskočil kdekdo a utíkal trapem ven, aby se potom nemusel zdržovat a ztrácet tak v závodění. Otec se pustil do práce, a jak jsem mohl vidět, zvítězil právě tím, že si vždycky – zkušený – připravil práci od začátku

dobře. Druzí, třeba Francek, často si odpustili připevniti stélku, aby se nezdržovali. Otec se takovým smál, že tím to nevyhrají. Sám si ji připevnil pečlivě a pak si rozmíchal ševcovský maz s dřevěnou miskou mezi koleny, oběma rukama, a teprve zalepil opatky a přetáhl svršek.

Tady taky si ostatní snažili nadskočiti tím, že si svršek připevnili jenom třemi cveky ve špičce, a po sražení kopyta do svršku vrazili jenom cvek do švu v patě. Otec ne. Předcvikal, vyrajoval svršek, zajistil a nacvikal cvekama třema v patě, dvěma z boku, až mu svršek seděl úplně na kopytě. Teprve potom začal šnorovat, čili ošívati svršek na stélku. Bylo to zajímavé, že tady, když došnorovali, ostatní zpravidla předhonil. Tovaryši rudli a spěchali a házeli kdečím, ale zůstali pozadu.

Tu jednu věc je otec stále a mnohdy ostře, ale marně učil: každý nástroj má své místo.

Jeho místo na panklu bylo jak umetené. Každý nástroj měl stále na hřebíčku viset, aby jej nehledal. Všichni měli své šuplíky, stejné jako otec, ale spěchali tolik, že si tam nástroje neuložili a pak museli přeházeti třeba celý pankl nežli našli, co tam pohodili. I škoda ještě z toho byla, protože se smola slepila s přízí (švarckón), nebo zalepila knýp, který zrovna potřebovali, a museli pak utírat, protože neřezal, a znovu potáhnout.

V té věci byl otec hrozný puntíkář, že každý dělník musel mít své vlastní nástroje. Pokud je neměl, jako třeba misky na maz, tož mu je, hned jak přišel, přidělil. Nikdy si nevypůjčoval od žádného z nich, ale také žádnému nic ze svých nástrojů nepůjčil. I maz si rozdělával sám, protože prý mu ho nikdo tak neutrefí, jak on to má rád.

Když se hlásil tovaryš do práce, musel mu nejprve ukázat svůj pinkl s nástroji, a teprve potom s ním otec mluvil o práci. Podle vercajku, říkával, poznáš řemeslníka. Jehle a šídlo papučáře je jiné než galanteristy nebo kališníka (holínkáře) a poznáš podle nástrojů i odkud chlapík je. Má-li to moc pěkné, tož tím moc nedělal. Má-li to v nepořádku, tož má i vši, tvrdil.

O ty ostatně nebylo nikdy tuze nouze. Maminka proti nim bojovala, a vůbec proti hmyzu, ale bylo to skorem marné. – Pravidelně jsme nastupovali dvakrát týdně, v sobotu a ve středu, a maminka nás vším hřebínkem vyčesala a lihem hlavy vytřela. – Ale za tři dny tam byly zas. Celé Rybárně byly na vši zvyklé a skorem nebylo rodiny, kde by jich nebylo. Sice to nikdy nebylo zlé, ale podobně jako maminka, skorem všechny ženy se potýkaly s tímto problémem u dětí.

Vlastně nebylo divu. Rybárny žily z řemesel a rybářství. Rodiny byly vždycky veliké. Nás bylo v domě šest dětí a rodiče, tetka Celestýna, mamínčina sestra z Osvětiman, Lidka Klímkova taky z Osvětiman, která u nás sloužila, a pak vždycky nejméně tři učni a tovaryši. To bylo třináct nebo čtrnáct lidí – a pro všechny tu byly dvě světnice, kuchyně a dílna, protože výroba sodovky zaujala čtvrtý pokoj.

Skladiště beden s láhvemi, plnými i prázdnými, bylo na chodbě, jež byla už tak úzká. Tímto způsobem se ještě zúžila, že se tam sotva dalo protáhnouti. – My, děti, jsme spali dva i tři na posteli nebo na kufru, co měl tatínek na cukrovinky pro pouť. O ten kufr jsme se vždycky prali. To proto, že na kufru jsme spali vždycky každý sám.

Dělníci a učni spávali obyčejně na hůře, jenom když byl některý nemocný, tož spával na prašťáku (pletená pohovka z proutí) v kuchyni nebo na houni v dílně. V zimě spávali v dílně všichni, ale v létě bývali na seně, kde se jim to lépe líbilo. Taky to bylo pro ně svobodnější. Z hůry (půdy) vedl žebřík vikýřem přímo ven a nebylo proto potřeba nikoho budit, když přišel některý později v noci. Později jim otec upravil – na naléhání Tomášovo – pokojík ve dvorním traktu, kam přestěhoval dílnu hned vedle k němu.

Nás, kluky, držel otec v přísné kázni. Nicméně to bylo podobné u všech kluků v Rybárnách, kromě některých těch, o kterých se mluvilo skorem s opovržením. Ne o chudých, ale o špatných rodinách. – Na příklad o Sláníkových, kteří vyváželi výkaly, se nikdy nemluvilo neuctivě, navzdory jejich nevonnému povolání. Byla to spořádaná rodina. Pili poněkud, otec i máma, ale to proto, že jejich povolání bylo takové. Nikdy se neopili – pili jenom tolik, co potřebovali, aby jim jejich práce nebyla odpornou.

Za to na příklad byla rodina Balášova, která se považovala za poskvrnu Rybární. Ne proto, že byl Baláš zavřený pro krádež v cukrovaře, ale proto, že jeho žena měla špatnou pověst a on sám tropil mnohdy výstupy, při nichžto vyházal třeba celou rodinu na noc z domu

i s veškerým nábytkem a zařízením, které si jeho žena do manželství před deseti lety přinesla. Byla to ostuda na ostudu. Pravda, babky se skorem vždycky sběhly podívat a poslechnouti si, ale skorem vždycky z toho zůstalo znechucení, následkem kterého se Balášovi stali osamoceními, protože kdo se s nimi nemusil setkat, ten se jim vyhnul.

Otec nás, děcka, měl rád svým způsobem. Pilná práce, která jej po celý den zaměstnávala, a jeho vyrazení a společnosti v hospodě skorem denně, nechávaly nás hodně mimo jeho společnost. Jenom v neděli ráno, to byl náš společný den. To jsme my vstávali dříve nežli on a vlezli k němu do postele – všichni, kdo jsme mohli. Tam – i když třeba se vrátil až k ránu z hospody od karet, mariáška, nikdy nás o nedělní ráno nepřipravil. Polehali jsme si na něho – byl silný, tělnatý – a tropili „co čert kázal“. Tehdy to bylo dovoleno.

Pokoj byl vybaven nábytkem tak, že po obou stranách postelí byly skříně v čelech. Protože čela postelí byla masivní, vyřezávaná, a právě tak i okraj skříně, dalo se docela dobře vylézt po tom až nahoru na skříň, a pak skákat dolů, do postele. Když jste skočili dobře, tož to byl hrdinský skutek a zajímavé dobrodružství. Když jste ale náhodou dopadli na spojnici, tož z toho byla modřina, ne-li zlomenina nebo aspoň pohmožděnina. – Otec tady hrál s námi. Maminka docela pravidelně bručela a nadávala nám i otci, ale to byla naše chvíle a ona z ní byla docela vyloučena. – Konec.

Když jsme se hodně zapotili a vyvztekali, otec – stále ještě leže jak byl, jenom v košili – nás přitáhl k sobě a řekl „dost“. – To bylo dost. Dál už to nešlo, protože on měl takovou tu velikou ruku...

To jsme si zase sedli nebo lehli k němu a on nás učil zpívat. Měl pěkný, i věku kolem šedesáti let hluboký hlas, kterému jsme se všichni divili. – Jak to, že on může zpívat tak hluboko, a my ne?

Učil nás „U panského dvora, náš Vitoušek orá...“ nebo „Oral jsem oral, ale málo, kolečko se mi polámalo...“ a jiné. Kolem Vánoc nás učil koledy a mezi nimi jednu, kterou, myslím, nezná z celého Zlína nikdo. – „Na tom pražském mostě...“, „Cibuláři jedou...“, „Dú Valaši, dú...“, „Jede jede poštovský panáček...“. – Někdy zanotoval dojemnou píseň dvou bratrů zabitých „Keď jste bratra zabili, zabijte nás oba, ponese nás voděnka kolem Jarošova...“ (Jarošov byl vesnicí na druhém břehu Moravy, jejížto pivovar, patřící Braunovi, bylo vidět od naší chalupy). Dále „Pod tím naším okénečkem...“ a „Kysuca, Kysuca...“ a jiných mnoho. Vždycky to dopadlo tak, že jsme do kostela skorem utíkali.

Otec nebyl nijak bigotní. Ale byl přesvědčený, že náboženství je součástí toho krásného v životě, co člověk nemá vynechat. A když vynechá, tož je hloupý. Neměl moc rád panáčky, říkal o nich, že jsou neupřímní, že se staví svatými a nejsou. Ale do kostela chodil a na náboženství držel. Říkal, že víra je jako lodička, ve které se člověk cítí bezpečněji, než když plove, protože ho může chytiti křeč a utopí se. V loďce ho křeč nechytí. Loďka by se musela zvrhnout, aby se utopil.

Když šel s námi do kostela, museli jsme být jako ze škatulky. A přece to bylo pěkné, i když jsme nesměli ani jezdit po zábradlí kolem nábřeží, ani kopat do kamenů na cestě a nic takového. Bylo to jednou za týden, když jsme šli s tatínkem a do kostela. Slavnostní. – Tak se to patřilo, no né?

Potom, po kostele, se otec stavil na „slzu“ u Šnajdra v Krátké ulici a někdy si tam dal i uzenku s gulášovou máčkou. V prvních letech jsem ještě někdy šel s ním, a tak mi dal líznout nebo na chleba. – Ježíši, to vám bylo dobré! Ta vůně z toho lezla tak do nosu a dráždila chuť a působila hlad... Otec si potom dal skleničku, osminku vína, bzeneckého – jiné nepil – a pak se zvedl a šlo se domů.

Odpoledne v neděli chodíval tatínek na karty, buďto k sousedům nebo oni k nám. – Nebylo ovšem kde, tak se odklidilo pár beden se sklem na dvůr a hrálo se v chodbě. O vincétle. Když tatínek vyhrál, tož jsme každý nějakou vincétlu dostali. Proto jsme mu všichni drželi palec a chodili se občas dívat, jestli vyhrává nebo prohrává.

Z jeho partnerů to byli:

Weber, co byl na dráze skladníkem, a jeho syn potom byl slavným varhaníkem v Roxy divadle v New Yorku. Byl to umělec prvního řádu. Varhaník světa. Když potom se mu stal úraz

v automobilu, musel se vzdát tohoto slavného postavení a vrátil se – jsa zámožný – zpátky do vlasti. Protože jeho paní byla odněkud od Bystřice pod Hostýnem, ucházel se – spíše aby mu ušel čas – o místo varhaníka na kůru v místním kostele. – Nakonec mu ale odpověděli, že nemůže to místo dostat, protože nemá kvalifikaci, protože prý by musel mít státní zkoušky.

Když jsme se kdysi sešli ve Zlíně, vyprávěl mi toto s hořkostí a veselostí současně. – Byl tak těžce zraněn v onom neštěstí v New Yorku, že mu scházelo skorem půl tváře a někdy nemohl ani jíst, ani hrát. Ale když hrál, tož to bylo poslechnutí božské. Kdysi jsem s ním zajel na Velehrad a tam mu vyžádal od rektora a faráře, když jsme s ním obědvali, aby jej nechal zahrát při mši.

Bylo to všedního dne a kostel byl zavřený, takže jsme tam šli zadem a Karel Weber hrál. Pater Kolářek, převor, seděl u vytržení, a my všichni. To byla skutečně božská muzika. Ono to prostředí, ta slavná tradice Velehradu a to všechno, ta výška chrámová, jež dává jedinečnou akustiku, to všechno vytvářelo prostředí... báječné.

Ale nemá se předbíhat.

Starý Weber byl vlastně poloviční Němec. Byl z rodiny, kde matka byla Němka, a sám si vzal pak zase Česku. Děti už byli Češi uvědomělí a skorem ze všech největšími Němcožrouty. Zejména nenáviděli Židy, kteří tenkrát představovali – ti hradišští – celé to rakouské němectví v českých krajích a městech.

Pak tam chodil starý Šimčík, obchodník a plavec, který zachránil desítky životů neopatrných plavců, jež Morava sváděla ku hrám o život. To byl skutečný zachránce životů. – Silný, v době, kdy jsem jej znal, byl skorem rekordmanem v plavání a měl rutinu v tom, jak zachraňovati. Kdykoliv se vzkřiklo „topí se“, vylítl i při své tělnatosti z obchodu, shazuje cestou ze sebe kabát, odhazuje, co mohl v běhu odhoditi, a vrhaje se nejkratší cestou do Moravy směrem k pravděpodobné oběti.

Byl skorem zpravidla rychlejší nežli Smrt. – Nežli ta stačila uchvátiti oběť a zardousiti ji, už tam byl Šimčík a táhl ji z vody ven. Měl v tom takovou praxi, že se s topícím nikdy nemusil prát. Buďto se ho zmocnil od zadu a vlekl jej jako kotě před sebou, nebo – když ve smrtelném strachu by jej byl samotného ohrožoval – bacil jej docela vypočtenou ranou do spánku a vylekl bezvládné tělo na břeh, kde mu pohyby rukou nadýchal vzduchu do plic a střídavě obrácením hlavou dolů vyléval z něj vodu.

Jenom jedenkrát se mu to nepodařilo. – Ale to bylo ještě později. To trefil na opilého, kterého ani ranou do spánků nemohl utišiti, a ten mu dal co proto. Nakonec chlap utonul a Šimčík s posledními silami se doškrabal na břeh skorem kilometr pod místem, kde za ním skočil. Chvěl se na celém těle a prohlásil, že to byl jeho poslední záchranný skok do vody. Musel odpočívati několik hodin, obklopený zástupem zvědavců, protože nebyl schopen ani jíti, nežli se z toho dostal. Když o tom později vypravoval, byl vždycky bledý a chvěly se mu ruce.

Třetí v partě býval Sedláček, řezník, co měl dceru ve Vídni u divadla. – Sedláčkovi rádi o ní vypravovali, jakožto o hvězdě divadelní, ale v Rybárnách se o ní mluvilo jaksí... s pomlkou.

Sedláčkovi byli dva. Oba řezníci. Ten jeden, co bydlel hnedka za naším, to byl jakýsi větší, takový „obrřezník“. Měl dva obchody masem ve městě. Druhý byl menší, říkalo se mu „imrničkář“, protože v den trhů on i celá jeho rodina chodili po trhu s horkými plechy, na nichžto se smažily jitrničky, jež byly pochoutkou vesničanů.

U karet ho vždycky zlobili, aťsi se kdekoliv něco přihodilo, jestli to nemá v jitrnicích. Padli někde kůň, zhynulo-li prase nebo odstřelili psa, vždycky mu to u karet vlepili. Sedláček však to bral jakoby nic. Odpovídal jim stejně břitce, že to všechno nic není. Že ale nepřijal pozvání na zajíce k Weberům jenom proto, že se právě tenkrát jim ztratila prašivá kočka, a nevěděl, jestli by ten zajíc na smetaně nakonec nevykoukl z pekáče a nezamňančel na svého pána.

Nicméně když přišla doba smrákání, zpravidla se vytasil Sedláček několika svýma „imrničkama“ a všichni svorně si na nich pochutnávali. – My, kluci, jsme sice byli vždycky dosti blízko, protože, to víte, taková vůně kluka přitáhne i přes Moravu na druhý břeh, ale jenom asi dvakrát mi dal tatínek ukousnout. Obyčejně jsem vyšel naprázdno.

Otec býval někdy zrovna kavalír a měl takového cosi velkorysého. To třeba když starý Viták likvidoval obchod látkama a střižním zbožím, zavolal tam své staré přátele, aby si vybrali na-

před. Otec i maminka měli rádi takové výprodeje, protože věřili, že se tam dobře ukoupí. A tu otec v návalu velkorysosti, vida tam troje krátké kalhoty, které mi maminka ozkusila hned na místě, až jsem se styděl, muse se v obchodě vysvléci do košile, koupil mi všechny troje.

S těmi potom ale byla mela...

Maminka je uložila do skříně, co byla pro nás, mužské. Ta skříň nalevo od postelí byla skříň pro ženské, které ještě mimo toho měly na takové ty nažehlené věci, jako šorce tetky Celestýny, věšák asi se čtyřmi držáky na dveřích na chodbu.

A tak se mi jednou stalo, že zrovna v neděli mezi obědem a odpolednem, kdy byla u nás schůzka kartářů, spadl jsem, přelézaje plot na druhou stranu k Šiškům, kde zrovna dozrávaly hrušky – a šrrrk... gatě byly skorem vejpl. Viděl jsem, že je zle. Jak to otec uvidí, Ježíši, to bude řezu. Nebylo tedy daleko k nápadu, že bych si mohl vytáhnouti ty druhé, co jsou ve skříni, nežli se na to přijde. Zítra třeba uprosím Lidku nebo tetku Celestýnu, a ony mi to zašijí, aby nikdo nic nevěděl... Takové věci se už staly předtím.

Plížil jsem se potichoučku, ale shledal nakonec, že otec je v seknici a leží na posteli na příkrývce. – To bude tanec, až to maminka uvidí, že si táta lehl na příkrývku. – Ale mne zajímalo víc to, jak se dostat ku skříni, aby se otec nevzbudil.

Nakonec vytrvalost zvítězila. – Otec vstal a odešel na dvorek. Jenom na chvíli. Nežli se vrátil, bylo to vyřízeno. Roztrhané gatě byly na místě dobrých, a dobré jsem měl na sobě. – Teď mi bylo hej a byl jsem ještě natolik drzý, že jsem se okouněl kolem tatínka jako mlsný pes a dovolil si poznámku, že tatínek dostane od maminky, že poválel postel. Otec to trochu porovnal a řekl:

„Šak jí nic neříkej.“

Vypjal jsem se. – Tož vidíš, teď se musíš se mnou spolčit. – A tak jsem šel ven, uspokojený, že je všechno v nejlepším pořádku. Na příhodu s gaťama jsem bezmála už zapomněl. – A tak dalece zapomněl, že jsem sice na plot už nešel, ale za to jsem sešel dolů na písek k řece, kde byly obrácené čaje (rybářské loďky) – naše oblíbené rejdiště.

A tady mne stihl druhý malér. – Znal jsem to přece, že čaje jsou vždycky natřené po spodu dehtem. Na slunci se dehet rozměkl a lepil. A jak jsme se s Vlad'ou Doležalovým ždouchali – čert tomu chtěl a já jsem za to nemohl – ale sedl, lapl jsem si na ten dehet, který mne dokonale k loďce přilepil. Hrůza. Ale teď jsem měl praxi, jak to schovat. Vytáhl jsem třetí gatě, a druhé šly za prvními do skříně.

Ale už jsem neměl odvahy jít vůbec ven. A tak jsem si sedl k tatínkovi a seděl jak putička, aby se něco nestalo. – Ale stalo se. – Jak podával Šimčík tatovi pivo, zavadil o jeho rameno a vyšplíchl černé pivo na moje třetí bílé gatě. Otec mne marně posílal, abych se převlékl. Nakonec jsem mu řekl, že ty druhé gatě jsem roztrhl. Otec právě trumfoval a tak neměl moc času myslet na mne. Ale vzápětí na to uviděl znovu flek a řekl, abych tedy šel a vzal si ty třetí...

To už bylo zle. – Myslel jsem, že to něco pomůže, když jsem odešel od stolku a dělal, jako bych ty gatě převlékal. – Zatím jsem je sušil na dvorku a zkoušel to vyprat na těch, co jsem měl na sobě. – Pokusy byly tak zlé, že jsem nakonec od toho upustil a myslel, že bude nejlíp, když nějak šikovně zmizím.

Ale chodba byla strategické místo našeho domu i dvoru. Leda přes plot se odtud dalo uniknouti. A to jsem po první zkušenosti s těmato gaťama už zkoušet nechtěl. Pokusil jsem se tedy vypláchnouti kolem tatínka, zrovna kdy jsem věděl, že je v ráži. Už by se mi to bylo podařilo, když tu zaznělo: „Počkej...“ které mne přimrazilo k podlaze.

„Řekl jsem ti, že se máš přesléct, ne?“

„Ano tati.“

„Proč ses nepřeslékl?“

„Já jsem si, tati, ty gatě roztrhl...“

„No dobrá, tos už říkal. – Ale vždyť jsem ti koupil troje, tož proč... Kdys to roztrhl, ty gatě?“

„Po obědě.“

„Nu a tož proč si neoblečeš ty třetí?“

„Tož tati, ty jsem... to mne Vláďa Doležalů žduchl a já... byli jsme na písku... a jak jsou tam ty čaje...“

„Tož mluv, ty... radvane darebný.“

To už bylo zlé. – Otec nechal hry a ostatní taky a zajímali se nyní, jak to dopadne.

„Tož on mne Vláďa Doležalů žduchl a já jsem spadl na tér...“

„Zatracený darebáku, no počkej. – Sem s gaťama...“

Otec vyskočil a hnal mne ku skříni. Modlil jsem se, aby maminka zatím přišla, protože jsem tam byl sám se samýma chlapama, a ti neznají vůbec žádného smilování. Vůbec jako by si neuměli představit, že se takového něco může klukovi stát.

Ale nic, žádná záchrana. – To bude řez, Pane na nebi...

A byl. – Otec, když viděl dílo zkázy na prvních gaťách a oboustranné malování dehtem na obou půlkách druhých, vytrhl trýsku z fajfky a bylo zle. – A zle. – A ještě hůře.

Když mi nabil, musel jsem klečet a ostatní chlapi jej ještě popouzeli a posmívali se mu, což jsem věděl, že ještě hůře snáší.

Ale spása se blížila. – Bohuš s jeho odstávajícíma ušima nakoukl do chodby, protože řev z naší světnice bylo prý slyšet na luka skorem půl kilometru vzdálená, kde Bohuš spolu s ostatníma klukama se nevinně bavili střílením žab vápnem. Vápno, uzavřené s vodou do sklenky, dá ránu jako granát. Můj řev ho přilákal a běžel honem naproti mamince, aby jí to zvěstoval a že klečím a že jsou tam gatě na chodbě.

Maminka šla s tetkou z požehnání a dala se do běhu, když slyšela tu hrůzu. – To se mi tehdy ulevilo. – Za chvíli mne maminka přivedla, abych tatu odprosíl, a to přede všemi, a tatovi to dělalo dobře, že má tak zvedenou rodinu. A tož mi odpustil, když jsem mu políbil tu jeho velikou, chlupatou ruku, kterou mi před chvílí tolik nařezal. A já jsem vlastně za to ani nemohl. Byla to taková nešťastná shoda okolností – smůla na gatích. Mohlo to býti všechno jinak, kdyby na příklad ženské byly doma. Ale ty vždycky čert kudysi nosí, když je člověk potřebuje.

Aspoň ta tetka Celestýna kdyby byla zůstala doma a byla mne zachránila... Ale i ta musela být na tom svém požehnání a nechala mne docela samotného. Opustila mne úplně. – Sice ona vždycky chodila na požehnání, to jsem věděl, ale což musela zrovna dneska?

Nedalo se moc sedět, a stát – to taky bolelo.

Přemýšlel jsem tedy aspoň, jak bych to mohl někomu oplatit. Ale komu? – Tetce Celestýně. – Na tu otec moc nedrží a maminka by mne taky spíš vzala v ochranu. – Ale co? Byl jsem v sekni a tam nebylo co vymyslet. To se budu muset poradit s klukama. Však u Doležalů je taky tetka, u Vincůrů taky, a u Dominců mají stařenku a tetku a mají s nima jaký špás. – A v tom jsem si vzpomněl. Vzpomněl jsem si, jak tetka Celestýna byla u Dominců, a tam se stařenkou Domincovou, která také ještě chodila v kroji, v šorci a se žehlenýma rukávcama, žehlily naškrobené rukávce a fěrtůšek krásně nabraný do volánků, do faldů.

Ohlédl jsem se. – Na věšáku visel tetin nedělní fěrtůšek. Hned jak přišla z požehnání, tož si ho pověsila na věšák na dveře, aby se nepokřčil. Tož to je nástroj mé odplaty. Trvalo to chvíli, nežli jsem se na to mohl připravit, i navzdory tomu, že při dostatku slz byl i nos plný. Nakonec jsem ale měl dost, abych se do fěrtůška, pěkně na prostředek, vysmrkal. Byl to nóbl flajstr, byl jsem spokojen, ulevilo se mi. – Já ti dám požehnání, tetko jedna... Nechtělas mně zasít gatě... Vlastně... no vůbec. – A vyběhl jsem ven.

Ted' to bylo všechno vyřízené a mohl jsem zase... Jenom jsem si – pro jistotu – oblékl všední gatě, roztrhané, kde už bylo řada záplat a i dehtové křtiny na nich z více nežli jednoho boje. – Ted' už se nemohlo nic stát.

Pravda, tak zlé to neměl nikdo na světě, jako já. Což za to mohu, že se mi všechno tak zkazí? Což jsem je chtěl roztrhat? Nebo polepit? Přece nechtěl. A stane se to některému jinému klukovi, aby okřtil troje gatě během sotva dvou hodin, co byla maminka na požehnání? Tož proč se muselo státi zrovna mě?

Nakonec jsem dospěl k úsudku, že toto je kletba bohatství. Kdybych byl měl na sobě tyto svoje staré gatě, tož by se mi jednak neroztrhaly na plotě, byly by vydržely, a jednak by to ne-

vadilo, když bych si s nimi sedl do dehtu nebo kdyby mi je byl pan Šimčík polil pivem. No né? – A nemusel jsem dostati řezu a tolik... Zatra, to pálí... Kruci.

Ale Tonek Sedláčků – a ti dostávali řezu moc – říkal kdysi, že na to je nejlepší psí sádlo. – Anebo vůbec sádlo.

Možná, že Daniel má psího sádla a že by mi na pomazání dal...

Daniel byl obecní ras, pohodný. – Oni se měli u nich dobře, protože jedli maso psů a koček, a tvrdil Lojzek Danielů, že je to lepší, jak vepřové. Tlustí byli všichni, to je pravda. – Sice jsme všichni za nimi pokřikovali „haf, haf, haf“ nebo „mňau, mňau“, když jsme viděli, co starý Daniel přinesl předtím domů. Ale Sláníkovi, kterým bylo možno věřit, zejména stará paní Sláníková, tvrdili, že pes na divoko prý není od srnčího krozeznání. Oni sousedili s Danielovými, tož to asi museli vědět. – Avšak ostatní obyvatelé Rybáren to poslouchali s odporem. Bylo to považováno až i za nemravné to vůbec jen poslouchati.

Starý Dominec, když to Sláníková vyprávěla večer u studny, odplivl, neřekl nic a šel do hospody na štamprli. – Byl rybář a jedl i syrové ryby se syrovou cibulí. To prý ho naučil už jeho staříček. To je moc dobré protivá nemocem a tak. – Ale psíky, fuj... odplivl si znovu, když se vrátil po chvíli pro putnu, kterou tam nechal, když Sláníčka vyprávěla o chuti psího masa.

Danielovi nebyli doma, jenom stařenka, a ta mi řekla, že psího sádla nemají. Že ho nosí do lékárny, kde prý ho lékárník draho prodá – a jim za to – špína – skorem nic neplatí. Prý když byl advokát Daněk pohmožděný na koni, tož si přišli od Štancla – z lékárny – na psí sádlo, a Latová, co tam u nich posluhuje, jim potom říkala kolikrát zlatých ten pan doktor Daněk zaplatil za ten kalíšek psího sádla. A jim, Danielom, dali za kilo dvě šestky. Lump. Ale když jim Latová řekla, že jim toho psího sádla donese, když už ten kalíšek docházel, tož milostpaní Daňková nechtěla a poslala znovu do lékárny. Hloupí lidi. Tož to samé z lékárny je jim dobré, ale kde to mohou dostat levně a dát chudobnému člověku něco utržit, tož ne.

Nechtěl jsem ovšem říci, na co to potřebuju, ale stařenka na to přišla sama a zeptala se docela prostě:

„A proč ti tata nařezal, že se sháníš po psím sádle?“

Tož jsem radši řekl sbohem a upaloval.

„To je v kraji, to se vybrousí,“ utěšoval mne student Hlavička, co chodil do gymnázky a měl být prý doktorem. – Ale taky říkali, že půjde do kadetky, jenom že se prý nebude moci oženit, až bude oficírem, protože každý oficír musí mít bohatou nevěstu. – Musí mít věno aspoň čtyřicet tisíc zlatých, jinak se nesmí oženit. – To byly jenom výjimky, když císař pán takové chudé nevěstě dal na věno, aby si mohla toho oficíra vzít. – Tož říkali na besedách, že to má stejné, jako by byl panáčkem. – Ten se taky nesmí ženit. No však...

Student Hlavička byl populární postavou, skorem, ale ne tak, jako páter Nedůchal. Buďto ten nebo onen byli vůdci rybářnických kluků. – Páter Nedůchal prý byl z moc bohaté rodiny a podědil moc peněz a tož utrácel na kluky v Rybárnách. Byl nemocný, měl suchú nemoc, a prý dlouho nebude a tož se bavil kromě kostela tím, že nás organisoval na vojáky a na válku. On velel jedné armádě těch kluků, co byli od strany ke Starému městu, a Hlavička zase velel Rybárnákům od Moravy a ke Staré bráně městské, která stávala před mostem, který se potom rozpadl a jenom brána zůstala.

To býval náš pomyslný hrad, který jsme hájili „s nasazením vlastního života“, po vzoru slavných bojů dějin českých. – Páter Nedůchal vodil své staroměstáky – a někteří přijeli i na koních, protože tam jich bylo a jezdit uměli – a zpravidla vždycky s nějakým podfukem. Buďto přihracovali od opačného směru, z čista jasna se vynořili od břehů Moravy, zatím co jsme je čekali od západu, od Starého města. Někdy si přebrodili i dvakrát řeku, v létě, když byl stav vody nízký, jindy se připlížili po lukách. To byl potom alarm a každý kluk, jak uslyšel trubku, tož vyltl a opásal se špagátovým pasem s dřevěnou šavlí. – A karré na bránu.

Tam jsme se potýkali, až nakonec, když jsme odrazili nepřítele, tož se vytroubilo příměří, které bylo jako: „Jede jede poštovský panáček...“ a páter Nedůchal otevřel koš s mlskama,

které právě to byly, co drželo armády pohromadě a v naprosté kázni. – Věděli jsme, že to přijde...

A všichni kluci, otrhaní i čistě oblečení, jsme upřímně plakali na jeho pohřbu. – Měl krásný pohřeb. Ti starší kluci ho odnesli až ku kapli na Soudním náměstí, kde byla rakev nakládána do vozu. Učitelé to chtěli organisovati jako školu, ale my jsme tam – celé armády – přitáhli k úžasu, ale i pochopení všech, s papírovýma čákama a opásaní špagátama s dřevěnými šavlemi. Táhlí jsme ulicemi a lidé brečeli. Páter Antonín měl tehdy dojemnou řeč a my jsme nakonec defilovali před rakví, jak jsme to viděli u skutečných vojáků, nežli se mohl pohřební vůz dát na cestu.

A ten večer jsme se sešli na lukách u Staré brány a vzpomínali na nejlepšího přítele rybářských kluků – pátera Nedůchala.